

Велика любов і подих серця До 100-річчя від дня народження Любові Трохимівни Малої

Главное — быть хорошим врачом; если хотя бы одна мать не потеряет сына или один отец, или муж вернется в семью после болезни — то мы работаем не напрасно.

Л. Т. Малая

Любов Трохимівна Мала — великий лікар, талановитий вчений та педагог, активний громадський діяч, наснага та ентузіазм якої втілювались у вчинки, після яких наш світ змінився навіки. Вона завжди вражала умінням реалізувати свої мрії. Її приклад відданого служіння Благу, Істині та Красі захоплює і надихає нас. Вона осягала Істину не лише розумом, а і серцем. Справжнім дзеркалом її мислення було її життя! Любов Трохимівна завжди підкорювала знаннями, гуманністю, добротою, людяністю, бадьорістю і заповзятістю в роботі та житті. Вона вмiла цiнувати життя, кожен прожитий день, щиро радіти неповторній красі довкілля. Завжди готова була поділитися всім, що має, з іншими — рідними, друзями, колегами та студентами. Вона залишається зразком для майбутніх поколінь викладачів, лікарів та науковців.

Засновник і перший директор Національного інституту терапії НАМН України, Любов Трохимівна не лише створила школу терапевтів та кар-

діологів, а і визначила основні вектори розвитку вітчизняної терапії в ХХІ ст.

Як усі видатні люди, Л. Т. Мала була багатогранною особистістю. Вона вмiла не лише вдало поєднувати лікувальну та наукову роботу, а і багато часу та сил приділяла громадській діяльності, досягаючи високих результатів у кожній з цих сфер. Її було обрано дійсним членом НАН і АМН України, Російської АМН, присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці та Героя України. Наукова та громадська діяльність отримала світове визнання. Біографічний інститут США в 1996 р. удостоїв Л. Т. Малу почесного звання «Людина року» і відзначив Міжнародним культурним дипломом пошани (1997). За видатні досягнення в галузі терапії і кардіології Любов Трохимівну нагороджено «Золотим стетоскопом». Міжнародний Європейський біографічний центр (Кембридж, Велика Британія), починаючи з 1998 р., згадує її прізвище серед 2000 видатних вчених ХХ ст. Академік Л. Т. Мала була актив-

ним членом багатьох міжнародних організацій і товариств: Міжнародної асоціації інтерністів (1977), Міжнародного товариства кардіоваскулярної фармакотерапії (1993), Міжнародного товариства артеріальної гіпертонії (1997).

Любов Трохимівна народилася 13 січня 1919 р. у селі Копані Орихівського району Запорізької області в родині Трохима Євдокимовича і Катерини Григорівни. На все життя вона зберегла велику любов до своєї маленької Батьківщини, любила їздити в Запорізьку область, зустрічатися з близькими. У 1930-х родині переїхала до міста, оскільки батько вирішив дати дітям кращу освіту. Після закінчення школи Любов вирішила присвятити життя медицині та вступила до Харківського медичного інституту на лікувальний факультет, після закінчення якого перший клінічний досвід отримала, працюючи в амбулаторії с. Петровеньки Краснолучанського району Луганської області.

Під час Великої Вітчизняної війни Л. Т. Мала працювала заступником начальника евакогоспіталю медичної частини фронтових госпіталів Південного, Закавказького і Північнокавказького фронтів. За військово-медичні заслуги вона була нагороджена багатьма медалями. В пам'яті її послідовників та учнів залишилися яскраві спогади про те, яким великим патріотом, чесною та порядною людиною була Любов Трохимівна. Ці якості гартувались у роки важких випробувань. Багато лиха і труднощів, які випали на її долю у дитинстві та юності, зробили її міцною, працелюбною та цілеспрямованою людиною.

Після закінчення війни та демобілізації з лав Радянської Армії Л. Т. Мала робить перші кроки в науці. Так, з 1946 до 1949 р. вона була клінічним ординатором, з 1949 до 1952 р. — асистентом, з 1952 до 1954 р. — докторантом, з 1954 до 1955 р. — доцентом кафедри терапії Харківського медичного інституту (нині — Харківський державний медичний університет). Вона ніколи не обмежувалася академічною наукою. З початку наукової кар'єри її роботи відрізнялися чітко вираженою прикладною спрямованістю. Активна життєва позиція та прагнення нових знань разом із цілеспрямованістю і послідовністю у роботі сприяли швидкому закінченню навчання в докторантурі. З 1955 р. Л. Т. Мала — професор, а з 1961 р. і до кінця життя — завідувач кафедри госпітальної терапії Харківського медичного інституту. Успішна кар'єра стала можливою завдяки яскравому таланту, високій працездатності, відповідальності, принциповості, вимогливості до себе, ерудиції вченого, клініциста, педагога та організатора.

Вихована на славних традиціях терапевтичної школи академіка М. Д. Стражеска, Любов Тро-

химівна поставила за мету створення не менш потужної Харківської терапевтичної школи. Як вона говорила, «Інститутів багато, але всі вони є вузькоспеціалізованими, а найголовнішого — інституту терапії, який би об'єднав фахівців усіх основних профілів, був би науково-медичним центром для дільничних і цехових лікарів, немає. І не лише в Харкові. У Радянському Союзі». Любов Трохимівна ініціювала заснування такого інституту і вже у 1986 р. здійснилася мрія та справа всього її життя — на базі філії Київського НДІ кардіології імені академіка М. Д. Стражеска було створено Харківський НДІ терапії. За короткий час він перетворився на потужний навчальний, науковий і клінічний комплекс, оснащений сучасною діагностичною апаратурою. Інститут терапії став визнаним міжнародним центром. Його співробітники розробили нові методики лікування інфаркту та інсульту, які нині широко застосовують у клінічній практиці. В інституті проводили клінічні випробування багатьох препаратів провідних світових виробників.

Коло наукових інтересів Любові Трохимівни було надзвичайно широким. Вона правильно оцінила проблему в цілому та зосередила науковий пошук у сфері коморбідної патології. Вона не обмежилася фундаментальною наукою. Багато уваги приділяла профілактиці, медикаментозному і немедикаментозному лікуванню основних неінфекційних захворювань внутрішніх органів, налагодила співпрацю між Інститутом терапії та ВООЗ. В Україні з ініціативи академіка Л. Т. Малої діяла терапевтична програма «CINDI-Україна». Саме Любов Трохимівна визначила важливість лікування не хвороби, а пацієнта з урахуванням усіх наявних у нього патологій.

Завдяки Любові Трохимівні, з 1987 р. розпочався новий етап розвитку внутрішньої медицини не лише в Україні, а й у світі. Вперше було визначено важливість комплексного лікування пацієнтів із коморбідною патологією легень, ендокринної системи, нирок, шлунково-кишкового тракту, підшлункової залози. Особливу увагу Л. Т. Мала приділяла патології печінки. Вже через рік після заснування Інституту терапії завдяки організаторському таланту, високій компетентності, вмінню працювати так, щоб слово не розходилося з ділом, Любов Трохимівна втілює у життя ще одну свою мрію — створення в рамках Інституту сильної гастроентерологічної бази. Відділ гастроентерології займається вивченням нейрогуморальних, клітинних і тканинних механізмів розвитку та хронізації захворювань органів травлення, зокрема запальних захворювань печінки, шлунка і дванадцятипалої кишки; роз-

робкою нових методів діагностики та прогнозування перебігу хронічних гепатитів, цирозів печінки і запально-деструктивних захворювань гастроуденальної зони; апробацією та впровадженням нових технологій медикаментозного патогенетичного лікування і профілактики захворювань органів травлення; вивченням ефективності та безпечності сучасних лікарських засобів вітчизняного та іноземного виробництва, які використовують у лікуванні гастроентерологічних хворих. Результати проведених наукових досліджень дали змогу запропонувати нову вірусно-імунологічну концепцію патогенезу хронізації гепатитів з урахуванням типів фіброзувальних реакцій у тканини печінки. Виявлено системність ураження вірусним гепатитом В і С не лише сполучної тканини печінки, а і лейкоцитів у крові та кісткового мозку. Встановлено взаємозв'язок між вмістом у плазмі крові маркерів запалення і активністю гуморального та клітинного імунітету в пацієнтів з хронічним гепатитом. Співробітниками відділу гастроентерології доведено активізацію колаген-синтетичних процесів, які супроводжуються підвищенням у плазмі крові концентрації амінокислот, та їх взаємозв'язок з морфологічними формами гепатиту.

Співпрацю з вченими і фахівцями з Німеччини, США, Англії та інших країн, яку було розпочато за часів Любові Трохимівни, співробітники відділу гастроентерології продовжують і нині. Вони є членами Українського відділення Всесвітнього товариства гастроентерологів (OMGE).

Науковці відділу беруть активну участь у проведенні комплексних науково-дослідних робіт і спільних наукових проектів з іншими вітчизняними медичними установами: Інститутом геронтології імені Д.Ф. Чеботарьова НАМН України (зокрема з відділенням клінічної фізіології та патології внутрішніх органів), Інститутом педіатрії, акушерства і гінекології імені О.М. Лук'янової НАМН України (відділення гастроентерології), Українським науково-дослідним інститутом гастроентерології МОЗ України. Результати досліджень співробітників відділу опубліковані в десятках монографій, методичних рекомендацій та сотнях наукових статей. Отримано понад 30 авторських свідоцтв і патентів на винаходи. На базі відділу підготовлено 18 клінічних ординаторів та захищено велику кількість докторських і кандидатських дисертацій.

Клінічною базою відділу було гастроентерологічне відділення, засноване у клініці НДІ терапії у 1987 р. Його очолив О.Б. Тверетинів, який пройшов навчання в Центральному інституті вдосконалення лікарів на кафедрі гастроентерології, якою завідував професор А.С. Білоусов. У 1988 р. О.Б. Тверетинів було призначено заступником головного лікаря, а відділення у 1989 р. очолила Г.Д. Фадеєнко (кандидат медичних наук (1993), старший науковий співробітник (1995), доктор медичних наук (1999)). Із 2001 р. відділенням керує кандидат медичних наук А.М. Черняк.

Клінічна база відділу оснащена сучасною лікувально-діагностичною апаратурою: ендоскопічною (фіброгастроуденоскопія, ректороманоскопія, фіброколоноскопія), ехосоноскопічною (статичною і динамічною), а також устаткуванням для проведення інтрагастральної рН-метрії (добовий моніторинг рівня рН з комп'ютерною обробкою), пункційної біопсії печінки, морфологічної та морфометричної оцінки біоптатів слизової оболонки гастроуденальної зони. На базі відділення проводиться виявлення *Helicobacter pylori* цитологічним, гістологічним, мікробіологічним, біохімічним і уреазним методами та визначення маркерів хронічних вірусних гепатитів В і С.

На базі клінічного відділення та поліклініки Інституту терапії було створено Міський гастроентерологічний центр, який надає координаційну, консультативну і лікувально-профілактичну допомогу хворим гастроентерологічного профілю та лікарям поліклінік і стаціонарів міста.

Академіку Малій було притаманне наукове передбачення. Вона вмiла підбирати кадри, була наставником молоді. Наукові розробки її школи були завжди передовими. Вона володіла усіма морально-етичними якостями справжнього ліка-

ря: чесністю, порядністю, обов'язковістю, відповідальністю, інтелігентністю, людяністю, надійністю, принциповістю, безкорисливістю та вмінням тримати слово. Любов Трохимівна була цікавим співрозмовником, прекрасно знала історію стародавнього Риму та Греції, багато латинських висловів, цитувала філософів, декламувала твори класиків. Її дуже цікавили література і мистецтво. Де б вона не була — в Харкові в своїй квартирі, рідних місцях, Харківській науковій медичній бібліотеці, на відпочинку в пансіонаті «Березовські мінеральні води», у відрядженнях, — завжди багато і плідно працювала над статтями, книгами, цікавилася медичними новинами.

Учні Любові Трохимівни стали відомими вченими, організаторами і керівниками медичної науки та практичної охорони здоров'я, директорами наукових установ. Вони завідують кафедрами в Харківському, Запорізькому, Сумському, Тернопільському, Ашгабатському, Ташкентському, Луганському, Алматинському, Кишинівському та інших медичних університетах та інститутах. Її учні шанували і поважали вчителя за знання, високий професіоналізм, вміння зрозуміти іншого та допомогти йому, щирість, порядність, мудрість громадського діяча і талант організатора. Серед аспірантів і клінічних ординаторів кафедри, якою завідувала Л. Т. Мала, були лікарі з Німеччини, Ірану, Палестини, Лаосу, Ємену, Лівану, Сирії, В'єтнаму, Колумбії, Непалу, Йорданії та інших країн. Кожна її лекція була майстер-класом творчого мислення, наукової дискусії, любові до пацієнта та своєї справи. Тисячі студентів вона «інфікувала» любов'ю до медицини.

У 2013 р., до 10-річчя від дня смерті Любові Трохимівни, побачила світ книга спогадів «Мала Любов Трохимівна. Учні про Вчителя». До 95-річчя від дня її народження журнали «Сучасна гастроентерологія», «Український терапевтичний журнал», «Клінічна та експериментальна медицина» і медичне видання *Medicus amicus* опублікували статті та спогади про Вчителя і Наставника.

Нині в Інституті терапії плідно працює когорта відомих вчених, які свято шанують наукові традиції та досягнення Л. Т. Малої. Вони впроваджують новітні технології, примножуючи інтелектуальний потенціал вітчизняної та світової науки. На базі Інституту під час проведення Дня терапевта, спільних засідань наукових товариств і науково-практичних конференцій підвищують кваліфікацію та знайомляться з досягненнями сучасної терапевтичної науки і новітніми медичними технологіями близько 2,5 тис. лікарів на рік. За здобут-

ками Інституту стоять не статистичні показники, а плідна щоденна і віддана праця колективу, який по праву пишається засновником Інституту. Сучасне покоління науково-педагогічних працівників, студентів і аспірантів Інституту терапії гідно продовжує славні традиції минулих поколінь та намагається зробити внесок у розвиток світової медичної науки відкриттями і дослідженнями. Наукову роботу колективу Інституту, його підрозділів та окремих працівників відмічено як загальнодержавними нагородами, так і нагородами НАН і НАМН України.

Учні та продовжувачі справи Любові Трохимівни займаються розробкою і впровадженням у практику напрацювань з урахуванням неухильного поширення коморбідних станів. Особливу увагу продовжують приділяти визначеним ще Л. Т. Малою проблемам гастроентерології.

Л. Т. Малу можна віднести до небагатьох людей, які не на словах, а на ділі сповідували постулати християнства, котрі вчать робити добро та уникати зла. Чимало поживши і побачивши, Любов Трохимівна цінувала та відчувала швидкоплинність часу, прагнула не витратити дарма жодної хвилини. Вона поспішала робити добро! Її відданість справі, видатний педагогічний талант, невичерпні знання і надалі слугуватимуть вихованню нових поколінь фахівців — свідомих громадян нашої країни.

Д. мед. н., професор О. Я. Бабак